

Epätosi ennako-oletus ohjaa Meinanderin harhaan

Kirjassaan *Samaan aikaan – Suomi ja maailma 1968* Henrik Meinander viittaa muun muassa väitöskirjaani ”*Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*” – *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*¹ ja kirjoittaa: ”Marja Tuominen ja Matti Virtanen ovat kuvanneet [Vanhan Ylioppilastalon] valtausta symbolisesti tärkeänä, joskaan ei mitenkään ratkaisevana käännekohtana opiskelijaliikkeen politisoitumisessa.” Meinanderin mukaan ”Virtanen ja Tuominen olivat olleet opiskeluaikanaan stalinistisia vähemmistökommunisteja”, ja tulkinnoissamme ”heijastuvat ehkä odotetusti-kin tutkijoiden omat kokemukset politiikasta ja yliopistopiireistä.”²

Minua koskeva väite stalinistisesta vähemmistökommunismista on yksiselitteisesti epätosi. Se on myös asiaan kuulumaton ja ohjaa harhaan tulkitsijan argumentaation. Olen lähestynyt sukupolvien kohtaamista jälleenrakennusajasta kohti 1960-lukua – en 1970-luvun taistolaisuudesta kohti 1960-luvun loppua. Se olisi ollut tutkimukseni lähtökohdista täysin nurinkurinen perspektiivi. 1960-luvun nuorten ulkoparlamentaarisien ala- ja vastakulttuuriliikkeiden yhdeksi keskei-

seksi hiipumisen syyksi olen tulkinut nimenomaan puoluepoliittoisuuden vuosikymmenen lopulla.³ Jää epäselväksi, millaiseen lähteeseen ja lähdekritiikkiin tuo virheellinen oletus ja siihen liittyvä argumentaatio perustuvat. Aikalaislähteissä ei voi olla jälkiä toiminnastani ylipäätään vasemmistolaisissa liikkeissä tai puolueissa, koska en ole sellaiseen koskaan osallistunut.

Olen vuosikymmenten varrella käsitellyt sodanjälkeistä sukupolvien kohtaamista ja henkistä jälleenrakennusta useissa julkaisuissa.⁴ Niistä yhdessä kirjoitan:

Itse en varsinaisesti kuulu suuriin ikäluokkiin vaan hiukan nuorempiin, ns. vertautuviin ikäluokkiin. En osallistunut radikaaleihin liikkeisiin, eivätkä ne minua nuorena erityisesti kiinnostaneet. [...]

Meillä kotona ei juuri sodasta puhuttu, mutta luonnollisesti se oli jollakin tapaa näkymättömästi läsnä.

Vaikeneminen ei estä trauman välittymistä lapsille. Se tiukkuu läpi – mutta käsittelemättömänä ja jää siksi myös ytimeltään käsittämät-

1. Marja Tuominen, ”*Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia.*” *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Otava 1991.

2. Henrik Meinander, *Samaan aikaan. Suomi ja maailma 1968*. Siltala 2019, 187.

3. Tämä tulkinta on tutkimuksessani läpäisevä ja nousee vahvasti esiin johtopäätöksissä. Viittaan tässä yhteydessä myös mm. Antti Kuusen vuonna 1968 ilmestyneeseen pamflettiin *Ylioppilaitten vallankumous*, jossa hän ulkoparlamentaarisien radikalismien poliittiseen jähmettymiseen viitaten toteaa kukan kauneimman kukinnan olevan sen alkavan lakastumisen merkki. Antti Kuusi, *Ylioppilaitten vallankumous*. Otava 1968, 61; Tuominen 1991, 188 et passim.

4. Sukupolvien kohtaamisesta erityisesti mm. Marja Tuominen, Isät katsovat poikiaan. Teoksessa Lauri Haataja (toim.) *Ja kuitenkin me voitimme. Sodan muisto ja perintö*. Kirjayhtymä 1994, 220–236; Marja Tuominen, Aika on heitellä kiviä ja aika kerätä kivet. Teoksessa Heikki Annanpalo, Ritva Tuomaala & Marja Tuominen (toim.) *Saatiin tämä vapaus pitää. Tutkija kohtaa rovaniemeläisveteraanin*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C 21, Rovaniemen kaupunki, Rovaniemen maalaiskunta, Rovaniemen seurakunta 2001, 361–387; Marja Tuominen, ”Sairaanhoidajan näkemyksiä ja kokemuksia.” Hilka Kurttilan talvisodan muistojen kirja. *Faravid* 41 (2016), 93–112; Marja Tuominen, Sota joka ei koskaan päättynyt. Teoksessa Marjo Kaartinen, Hannu Salmi & Marja Tuominen (toim.) *Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria*. SKS 2016, 215–242. Henkisestä jälleenrakennuksesta edellä mainittujen lisäksi mm. Marja Tuominen, Lapin ajanlasku. Menneisyys, tulevaisuus ja jälleenrakennus historian reunalla. Teoksessa Ville Kivimäki & Kirsi-Maria Hytönen (toim.) *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättymisen 1944–1950*. Vastapaino 2015, 39–70; Marja Tuominen & Mervi Löfgren, Taidetta ja kulttuuria Lapin rauhassa. Teoksessa Marja Tuominen & Mervi Löfgren (toim.) *Lappi palaa sodasta. Mielen hiljainen jälleenrakennus*. Vastapaino 2018, 25–31; Marja Tuominen, Vähemmän pyhä? Pohjoisen ortodoksia jälleenrakennuksen murroksessa. Teoksessa Marja Tuominen & Mervi Löfgren (toim.) *Lappi palaa sodasta. Mielen hiljainen jälleenrakennus*. Vastapaino 2018, 200–224.

tömäksi. Kirjassaan *Ydintrauma – Ihminen Hiroshiman jälkeen*⁵ Soili Hautamäki pohtii mm. natsien keskitysleireiltä selviytyneiden ihmisten kollektiivisen trauman vaikutusta seuraavaan sukupolveen, jonka lapsuus ja nuoruus on kulunut yrityksissä ”ymmärtää ja hallita vanhempiansa menneisyys”. [...]

Näin jälkeensä luulen voivani osoittaa omasta lapsuudestani ja nuoruudestani joi-takin ilmaisia yrityksestä ymmärtää ja hallita omien vanhempieni menneisyyttä – nimen-omaan sitä sotaan liittyvää, joka oli vaiettuna läsnä minunkin silloisessa nykyisyydessäni.⁶

Kolmentoista ikäisenä yritin ymmärtää ja hallita vanhempieni sotaan liittyvää menneisyyttä muun muassa ahmimalla Yrjö Jylhän *Kiirastuli*-kokoelmaa. Myöhemmin olen oman käsitykseni mukaan yrittänyt ymmärtää myös sotaa seuranneen sukupolven yritystä kieltäytyä ymmärtämästä tai ymmärtää toisin omassa historiallisessa nykyisyydessään.

Täytin viisitoista vuotta samana päivänä, kun Vanhaa Ylioppilastaloa vallattiin. Valtauksesta minulla ei ole henkilökohtaista muistikuvaa. Muutin kahdeksantoista ikäisenä syksyllä vuonna 1972 pohjoisesta pääkaupunkiin ja aloitin opinnot Helsingin yliopistossa. En viihtynyt Helsingissä enkä osallistunut opiskelijapolitiikkaan. Koin politisoituneen ilmapiirin yliopistolla painostavaksi ja itseni täysin ulkopuoliseksi. Toisen opiskeluvuoden lopulla vaihdoin yliopistoa ja siirryin Turkuun. Sielläkään en osallistunut opiskelija- enkä muuhunkaan politiikkaan. Avioiduin, synnytin esikoiseni, suoritin tutkintoni ja palasin pohjoiseen.

Ulkoparlamentaarisia vaihtoehto- ja vastakulttuuriliikkeitä koskevan kulttuurihistorian

sivuaimeen pro graduni,⁷ lisensiaatintyöni⁸ ja väitöskirjani kirjoitin myöhemmin Oulussa toimiesani sanomalehti *Kalevan* kulttuuritoimittajana, edelleen poliittisesti sitoutumattomana. Väitöksen jälkeen isäni antoi minulle pienen rasian ja totesi: ”Siihen on kirjoitettu sinun kirjasi nimi.” Rasiasta löysin isäni sotilasmanttelin napit. Hän oli lukenut kirjan ja ehkä myös ymmärtänyt yritykseni ymmärtää.

Kirjassaan *Suomalainen ahdistus – Huoli sielun pelastumisesta* Juha Siltala kirjoittaa: ”En olisi pystynyt tutkimaan körttiläisiä, ellen olisi kokenut heidän omalla tavallaan ratkoneen myös minulle tärkeitä ongelmia.”⁹ Tunnistan tästä oman tutkimushistoriani ja -motivaationi, mutta kyse ei ollut 1970-luvun stalinistisesta vasemmistoradikalismista vaan aivan muusta: toisaalta omasta aktuaalista ammattieettisestä kriisistäni sanomalehden toimittajana 1980-luvun Suomessa ja toisaalta omasta sukupolvikokemuksestani sotasukupolven lapsena. Tutkimuksen prosessissa pyrin tiedostamaan ja refleктоimaan lähtökohtaa, josta Juha Siltala toteaa vuosi väitöskirjani jälkeen ilmestyneessä teoksessaan:

Myös historiallisten merkitysten rekonstruktioit konstruoidaan oman nykytietämyksen avulla. On keinotekoinen ongelma eriyttää jokin ”historiallinen totuus” tai ”aikalaisten todellisuus” nykytietämyksestä, johon kuuluu tutkijan käsitys yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksesta, inhimillisestä motivaatiosta eikä vähiten tutkijan omakohtainen eläyty-miskyky. Nämä lähtökohdat ovat mukana aina, psykoanalyttisessa historiassa kuitenkin tiedostetusti.¹⁰

Professori Meinander ei ilmaise käyttämänsä lähdettä elämänhistoriaani koskevan virheelli-

5. Soili Hautamäki, *Ydintrauma. Ihminen Hiroshiman jälkeen*. Pohjoinen 1988; ks. myös Tuominen 1991, 29, 56, 74, 77, 84.

6. Tuominen 2001, 373–374.

7. Marja Ala-Ketola (Tuominen), *Hippejä, jippejä beatnikkeja. Amerikan 1960-luvun historiaa*. Pohjoinen 1985.

8. Marja Ala-Ketola (Tuominen), *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Julkaisematon lisensiaatintyö*. Turun yliopisto, kulttuurihistorian oppiaine 1988.

9. Juha Siltala, *Suomalainen ahdistus. Huoli sielun pelastumisesta*. Otava 1992, 22.

10. Siltala 1992, 22; Tuominen 1991, 56–66 et passim; myös Marja Tuominen, *Bysanttilainen triptyyksi. Kolme esseettä Jumalansyntyttäjän kuvasta*. SHS 1997, 9–11; Marja Tuominen, Kuva läsnäolona meissä. Bysanttilaisen kuvakulttuurin kasvuedellytykset ja Jumalansyntyttäjän kuva. Teoksessa Hanne Koivisto et al (toim.) *Kulttuurihistoria, johdatus tutkimukseen*. SKS 2001, 197–224; Marja Tuominen, ”Me kutsumme menneisyyttä nykyisyytemme tueksi.” *Näkökulmia aikoihin ja niiden kokemiseen*. Virkaanastujaisesityelmä Lapin yliopistossa 28.2.2005. <https://www.ulapland.fi/Suomeksi/Ajankohtaista/Tapahtumat/Tapahtumia-2005/Virkaanastujaisilaisuus/Marja-Tuomisen-esitelma>.

sen väitteensä yhteydessä. Koska tehtyä ei saa tekemättömäksi eikä painettua sanaa voi pyyhkiä pois, on tutkimuseettisesti kohtuullista toivoa, että Meinander julkistaa lähteensä – jos sellainen on. Millaisia ”heijastumia” hän mahdollisesti olisi tulkinnoistani löytänyt ilman tuota ikävää ja harhaan johtavaa ennakko-oletusta?

Marja Tuominen on Lapin yliopiston kulttuurihistorian professori.